

De heraldische werkzaamheden van de gebroeders Van Limburg, hun grootvader en (oud)ooms Maelwael in de middeleeuwen

ANTON C. ZEVEN

In 2005 werd in Museum Het Valkhof te Nijmegen een tentoonstelling gehouden, die gewijd was aan de uit Nijmegen afkomstige gebroeders Van Limburg, hun grootvader en (oud)ooms van moederzijde Maelwael. Zij zijn bekend omdat zij betrokken waren bij het vervaardigen van prachtig verluchte handschriften, waarvan het getijdenboek *Les Très Riches Heures de Duc de Berry* misschien wel het mooiste, het bekendste en het meest gereproduceerde werk is.

Minder bekend is dat zij betrokken waren bij het beschilderen van vaandels, vanen, banieren, wimpels, bodebussen e.d., die men nodig had bij veldtochten, expedities, tournooien e.d. Voor de tentoonstelling heeft men vooral onderzoek gedaan in Nederlandse en Franse archieven. Hierbij bleek dat slechts weinig nieuwe archiefgegevens konden worden toegevoegd aan die welke al door Friedrich

Gorissen in leven archivaris van Kleef, in Kleef, Nijmegen en elders waren verzameld. Misschien dat de door hem gevonden heraldische en andere gegevens, gepubliceerd in twee artikelen in *Bijdragen en Mededelingen van de Vereniging Gelre* (1954 en 1957), elders niet gemakkelijk toegankelijk zijn en daardoor in de vergetelijkheid zijn geraakt.

Eigenlijk had Van Hasselt in zijn *Geldersche Oudheden* in 1806 al de aandacht op de kunstschilders Maelwael gevestigd. Ook zal de schrijfwijze van Maelwael in Frankrijk een rol hebben gespeeld. Zo staat hij o.m. beschreven als Jehan Maluel. Ik vraag mij hierbij af of de 'u' misschien als een 'v' uitgesproken dient te worden: Malvel.

Johan Maelwael

Verscheidene leden van het geslacht Maelwael, (wat "schilder wel" betekent) waren kunst-

Miniatuur uit het boek 'Belles heures' met een afbeelding van Karel de Grote, met boven de keizer een engel die zijn vermeende wapen houdt: gedeeld van Frankrijk en Duitsland. (Metropolitan Museum of Art, New York)

schilders. Van de waarschijnlijk uit Kleef afkomstige vier broeders Johannes, Herman, Willem en Rutger, waren Herman en Willem kunstschilder. Zij schilderden onder meer voor hertog Willem I van Gelre (1363-1402), zijn echtgenote Catharina van Beieren-Holland (1358-1400) en hun reizende hof. Zo nam Willem I op zijn reis naar Engeland in

1390 117 hofleden mee. Een dergelijke groep werd met veel heraldiek omgeven.

Een rekening betreffende een reis naar Pruisen geeft aan dat Willem en Johan Maelwel betaald moesten worden voor het schilderen van wagenwimpels, trompetwimpels, gewone wimpels ('voir den herberghen up die reyse te Pruyssen -'), en briefbussen.

Voor een toernooi te Kreuznach in 1390 bestelde de hertog ook talloze heraldieke benodigheden, onder meer 17 vergulde bussen van mijns heren waepens.

Van de Maelwaels is Johan Maelwael wellicht de bekendste geworden. Hij was een zoon van de bovengenoemde Willem Maelwael. Hij werkte onder meer voor Filips de Stoute en Jan zonder Vrees. In de catalogus zijn twee rode lakzegels afgebeeld, afgedrukt op rekeningen van 24 maart 1399 en 10 oktober 1403.

Daar het bij het fotograferen voornamelijk om de rekeningen ging, werd niet met strijklucht gefotografeerd. Hierdoor zijn Johan's zegels onduidelijk en niet te reproduceren. Het wapen in het zegel wordt beschreven als een drieledig blad, omringd door de tekst †S.IOHAN.MAELWEEL†. Hij tekent de tweede rekening met JMelluel.

De gebroeders Van Limburg

Johan Maelwael's zuster Metta was de moeder van de drie gebroeders Van Limburg: Paul (Pol), Herman en Johan. Zij zullen hun weg naar Frankrijk hebben gevonden, doordat deze al geplaveid was door hun oom. In sommige documenten komen ze ook voor als Paulequen Maluel (!), Johannequin of Jennequin, verfranste spellingen voor Pauleken en J(oh)anneken.

Ook komen de namen *Paulus et Johannes (Maelwael dicti) de Lymburch*, d.w.z Paul en Johan (Maelwael geheten) van Limburg voor. Ook van Paul werden rekeningen bewaard, maar die vermelden alleen dat hij voor zijn goede diensten of voor een dag arbeid werd betaald. Bijvoorbeeld de betaalmester van Duc de Berry schreef op 24 oktober 1413 *Item payé à Paul de Limbourg ledit jour 6 escuz* (Gorissen, 1954), d.i. Item betaald aan Paul van Limburg voor de gezegde dag 6 écu's.

Tot slot

Door de hieronder genoemde publicaties onder uw aandacht te brengen hoop ik dat die meer bekendheid krijgen en daardoor ook de heraldische werkzaamheden van de families Maelwael en Van Limburg.

Bronnen

■ Roelofs, Pieter. 2005. Johan Maelwael. Hofschilder tussen Gelre en Bourgondië, p35-53 in Dückers & Roelofs (2005).

■ Dückers, Rob & Roelofs, Pieter. 2005. De gebroeders Van Limburg. Nijmeegse meesters aan het Franse hof 1400-1416. Ludion. 447p. Dit is een prachtige uitgave geworden met talloze schitterende kleurenafbeeldingen. Die illustreren aparte hoofdstukken en aan het eind van het boek de catalogus.

■ Gorissen, Fr. 1954. Jan Maelwael und die Brüder Limburg: eine Nimweger Künstlerfamilie um die Wende des 14. JHS. Bijdragen en Mededelingen van de Vereniging Gelre.54: 153-221.

■ Gorissen, Fr. 1957. Jan Maelwael, die Brüder Limburg und der Herald Gelre; Nachträge und Berichtigungen. Bijdragen en Mededelingen van de Vereniging Gelre 56: 166-179.

Toegevoegde noot: tijdens het leven van keizer Karel de Grote was er nog geen heraldiek. Later krijgt hij als wapen gedeeld, I. Frankrijk, II. Duitsland, omdat hij over deze gebieden regeerde.